

COVID-19: ΜΟΝΑΔΙΚΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΗΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Το τελικό ανακοινωθέν του

ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ ΠΟΥ ΟΡΓΑΝΩΣΑΝ CEMES & ΔΙΠΑΕ ΜΕ ΘΕΜΑ: «ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕ ΠΕΡΙΟΔΟΥΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ»

(Βιβλική, Λειτουργική, Ιστορική, Θεολογική, Εκκλησιολογική, Οικουμενική,
Διαθρησκειακή, Ιεραποστολική και Ποιμαντική Προσέγγιση)

Το Κέντρο Οικουμενικών, Ιεραποστολικών και Περιβαλλοντικών Μελετών (CEMES), με το Διορθόδοξο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα του Διεθνούς Πανεπιστημίου της Ελλάδος (ΔΙΠΑΕ) "Ορθόδοξη Οικουμενική Θεολογία" (ΜΟΕΤ), διοργάνωσε την εβδομάδα από 6 έως 11 Απριλίου 2020 Διεθνές Διαδικτυακό Σεμινάριο με θέμα «Θρησκευτικές κοινότητες και Εκκλησία σε περιόδους πανδημίας», αφού η παρούσα πανδημία δεν έχει θέσει σε κίνδυνο μόνο τη δημόσια υγεία, αλλά και με τα προληπτικά μέτρα που ελήφθησαν παγκοσμίως επηρέασε και τον πυρήνα της ταυτότητας της Εκκλησίας.

Το CEMES οδηγήθηκε σ' αυτή του την απόφαση από θαρραλέες δηλώσεις φωτισμένων ιεραρχών, ότι «εμείς οι κληρικοί - και, θα προσθέταμε, οι θεολόγοι - είμαστε υπεύθυνοι για το γεγονός ότι οι πιστοί μας δεν έχουν ιδέα τι σημαίνει πραγματικά η Ευχαριστία. Ήρθε η ώρα να αναγνωρίσουμε τα λάθη μας και να μετανοήσουμε». Θυμήθηκε επίσης τι είπε πριν από μισό αιώνα ο αείμνηστος π. Αλέξανδρος Schmemmann για μίαν άλλη κρίση, όταν έκανε λόγο για μοναδική ευκαιρία για εκκλησιολογική αναγέννηση στην Ορθόδοξη διασπορά. Επομένως, οραματίστηκε ότι η πανδημία COVID-19 γίνεται μια σημαντική και ευλογημένη καταγίδα για μια γενική ανανέωση στην Ορθόδοξη Εκκλησία μας και πέρα από αυτήν.

Το σεμινάριο συγκέντρωσε θεολόγους επιστήμονες από όλο τον κόσμο: από 15 χώρες και από τις πέντε ηπείρους: ΗΠΑ, Ρωσία, Ηνωμένο Βασίλειο, Καναδάς, Γαλλία, Ιταλία, Γερμανία, Συρία, Ουκρανία, Νέα Ζηλανδία, Νότια Αφρική, Βραζιλία, Τουρκία, Γεωργία, Ελλάδα, προκειμένου να αναλύσουν την παρούσα πανδημία COVID-19 και τον τρόπο που επηρέασε τις Εκκλησίες. Οργανώθηκε από το διδακτικό προσωπικό του ΜΟΕΤ του CEMES και υποστηρίχθηκε από το ΙΗΥ που παρείχε τις ηλεκτρονικές δυνατότητες, ώστε να υπάρξει ένα ανοιχτό φόρουμ για από κοινού στοχασμό για τις διάφορες πτυχές της εκκλησιαστικής ζωής σε όλο τον κόσμο, με ανταλλαγή επιστημονικών απόψεων και πληροφοριών για το θέμα.

Το παρακολούθησαν περισσότεροι από 200 θεολόγοι, με σύντομες εισηγήσεις από όλο σχεδόν (17) το διδακτικό προσωπικό του ΜΟΕΤ, διάσημους θεολόγους επιστήμονες από το εξωτερικό (10) και από άλλους επιστημονικούς κλάδους (Νομική και Ιστορία), έναν επίσκοπο, 7 ακαδημαϊκούς ιερείς και νεότερους ερευνητές και κατόχους μεταπτυχιακών και διδακτορικών τίτλων. Όλες οι εισηγήσεις τους συζητήθηκαν και αξιολογήθηκαν την 6η και τελευταία ημέρα του συμποσίου από τους συμμετέχοντες.

Πέρα από το ότι η παρούσα πανδημική κρίση έθεσε σε κίνδυνο τη δημόσια υγεία, τα προληπτικά μέτρα που επιβλήθηκαν παγκοσμίως έθεσαν σε αμφισβήτηση και προβληματισμό και την εκκλησιαστική μας ζωή σε δύο ξεχωριστούς, αν και αλληλένδετους, τομείς: την αναγκαστική απαγόρευση μετακίνησης των πιστών, με συνέπειες όχι μόνο για το συνταγματικό δικαίωμα της θρησκευτικής ελευθερίας, αλλά και την ίδια την ταυτότητα της Εκκλησίας, που προσδιορίζεται από το Ευχαριστιακό γεγονός της σύναξης «επί το αυτό».

Γι' αυτό το σεμινάριο ξεκίνησε με την Βιβλική και Λειτουργική συνεδρία, που επικεντρώθηκε ιδιαίτερα στην ανάγκη μεταφράσεως των βιβλικών αναγνωσμάτων στην λατρεία, στο βιβλικό υπόβαθρο για την κατανόηση της θεολογικής σημασίας της Ευχαριστίας, καθώς και στην ιεροσύνη των πιστών με αποτέλεσμα μια επιθυμητή λειτουργική και εκκλησιολογική αναγέννηση, ως μοναδική ευκαιρία για την Εκκλησία μας.

Πραγματοποιήθηκε σε 5 συνεδρίες, καλύπτοντας όλους τους τομείς της θεολογικής επιστήμης και όχι μόνο. Η Βιβλική και Λειτουργική συνεδρία ασχολήθηκε με το βαθύτερο νόημα του μυστηρίου της Εκκλησίας και τις διάφορες χριστιανικές πρακτικές σχετικά με τη Θεία Ευχαριστία, καθώς και το ευχαριστικό γεγονός σε περιπτώσεις φυσικής απόστασης.

Η Ιστορική συνεδρία κάλυψε τα δεδομένα και τις συνέπειες των μεγάλων πανδημιών, τόσο της αρχαιότητας όσο και της αρχέγονης Εκκλησίας κατά τη διάρκεια των διωγμών, τον Μεσαίωνα και τη σύγχρονη εποχή.

Η Θεολογική και Εκκλησιολογική συνεδρία ασχολήθηκε με τους τρόπους βίωσης του μυστηρίου της Εκκλησίας, την Ευχαριστιακή και Βαπτιστική Θεολογία και την εμπειρία και τις πρακτικές σε περίοδο πανδημίας.

Η Οικουμενική και Διαθρησκειακή συνεδρία κάλυψε τις διάφορες στάσεις, ιστορικά και θεολογικά, άλλων εκκλησιών και θρησκειών, εστιάζοντας στην πορεία προς την ενότητα της ανθρωπότητας και την ορατή ενότητα της Εκκλησίας.

Η Ιεραποστολική και Ποιμαντική συνεδρία επικεντρώθηκε στο αίτημα μαρτυρίας που καταθέτει ο χριστιανικός κόσμος σε περιόδους επιδημίας/πανδημίας μ, αλλά και άλλων παρόμοιων κρίσεων.

Κατατέθηκαν σύντομες εισηγήσεις από όλο σχεδόν (17) το διδακτικό προσωπικό του ΜΟΕΤ, διακεκριμένους θεολόγους επιστήμονες από το εξωτερικό (10) και άλλων επιστημονικών κλάδων (Ευάγγελος Βενιζέλος ΑΠΘ, Δημήτριος Σταματόπουλος, ΠΑΜΑΚ), έναν επίσκοπο, 7 ακαδημαϊκούς κληρικούς και ορισμένους νεότερους ερευνητές και μεταπτυχιακούς και διδάκτορες.

Όλες οι εισηγήσεις συζητήθηκαν και αξιολογήθηκαν κατά την 6η και τελευταία ημέρα από τους συμμετέχοντες στο σεμινάριο. Σκοπός του σεμιναρίου, εκτός της παρουσίασης του επιπέδου των μεταπτυχιακών προγραμμάτων που προσφέρει το ΔΠΠΑΕ, και ειδικότερα του ΜΟΕΤ, ήταν να χρησιμοποιήσει την παρούσα πανδημική κρίση ως μοναδική ευκαιρία για μια εκ βάθρων αναγέννηση στην Ορθόδοξη Εκκλησία και πέραν αυτής. Το σεμινάριο εκτιμήθηκε ως θετικότατο εγχείρημα κατά την αξιολόγησή του από όλους τους συμμετέχοντες, οι οποίοι μάλιστα εξέφρασαν την ευχή διεξαγωγής και παρόμοιων μηνιαίων επιστημονικών εκδηλώσεων.

ΟΙ ΛΕΠΤΟΜΕΡΕΙΕΣ ΤΟΥ ΣΕΜΙΝΑΡΙΟΥ

1. Η Βιβλική και Λειτουργική συνεδρία ασχολήθηκε με τη βαθύτερη σημασία και τις διάφορες χριστιανικές πρακτικές σχετικά με το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας και του Ευχαριστικού γεγονότος σε περιόδους φυσική (κοινωνικής) απομόνωσης. Με συντονιστές τους Π. Βασιλειάδη και Ν. Denysenko, και εισηγητές τους Μ. Κωνσταντίνου, Π. Βασιλειάδη, Δ. Πασάκο, Ρ. Meyendorff, Π. Ανδριόπουλο και Ε. Βενιζέλο.

2. Η Ιστορική συνεδρία κάλυψε τα δεδομένα και τις επιπτώσεις σημαντικών ιστορικών πανδημιών, τόσο της αρχαιότητας (κατά τη διάρκεια του Πελοποννησιακού πολέμου, κ.λπ.), κυρίως όμως της αρχέγονης εκκλησίας (κατά τη διάρκεια των διωγμών) και αργότερα της χριστιανικής κοινότητας (την πανώλη της Καρχηδόνας) και ιδιαίτερα τη μεγάλη πανδημία επί Ιουστινιανού στην Κωνσταντινούπολη, αλλά και τις μεγάλες επιδημίες του Μεσαίωνα και της σύγχρονης εποχής. Με συντονιστές τους Ν. Κουρεμένο και G. demacopoulos, και εισηγητές τους Γ. Ντόκο, Θ. Κυριακίδης Δ. Σταματόπουλο και Ν. Κοσμίδη.

3. Η Θεολογική και Εκκλησιολογική συνεδρία επικεντρώθηκε στη θεολογική κατανόηση του μυστηρίου της Εκκλησίας, την Ευχαριστιακή και Βαπτισματική Θεολογία και τις εμπειρίες και πρακτικές σε περίοδο πανδημίας. Με συντονιστές τους Π. Παναγιωτόπουλο και τον π. C. Honohan, και εισηγητές τους π. G. Kochetkov, Z. Dashevskaya. π. St. Muksuris και π. Π. Κουμαριανό.

4. Η Οικουμενική και Διαθρησκευτική συνεδρία κάλυψε διάφορες ιστορικές και θεολογικές στάσεις άλλων εκκλησιών και θρησκειών, εστιάζοντας κυρίως στην πορεία προς την ενότητα της ανθρωπότητας, τη φροντίδα για τη δημιουργία του Θεού και την ορατή ενότητα της Εκκλησίας. Με συντονιστές τους π. Ι. Χρυσανγή και π. Ε. Κλάψη, συνεπικουρούμενους από τον Ν. Δημητριάδη και με εισηγήσεις από τους ίδιους και τους P. Ladouceur, Br. Galahher. Σ. Μπούκη, Chr. Stückelberger και Β. Σταθοκώστα. Και

5. Η Ιεραποστολική και Ποιμαντική συνεδρία επικεντρώθηκε στην αυθεντική έννοια της χριστιανικής μαρτυρίας που κατέθετε ο χριστιανικός κόσμος κατά τη διάρκεια των αιώνων σε εποχές επιδημιών ή πανδημιών και άλλων παρόμοιων κρίσεων. Με συντονιστές τους Δ. Κεραμιδά και π. Chr. Sonea, με εισηγήσεις από τους ίδιους, τον επίσκοπο Vladika Lazar Puhalo, Ε. Βουλγαράκη, Β. Ξυδιά, την Μ. Σερέτη και την Σ. Καρεκλά.

1. Η Βιβλική και Λειτουργική Προσέγγιση

Η πρώτη Βιβλική και Λειτουργική συνεδρία του σεμιναρίου ξεκίνησε με μια πολύ αισιόδοξη προοπτική, και σίγουρα ελπίδα, ότι η τρέχουσα πανδημία μπορεί να αποτελέσει «σημαντική καταγιστική ευκαιρία» για λειτουργική και συνολική αναγέννηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας μας. Ενθαρρύνθηκε επίσης από την ομολογία ενός ιεράρχη της Εκκλησίας της Ελλάδας, ότι «εμείς οι κληρικοί –και φυσικά οι θεολόγοι– είμαστε υπεύθυνοι ότι οι πιστοί μας δεν έχουν ιδέα τι σημαίνει πραγματικά η Ευχαριστία. Ήρθε η ώρα να αναγνωρίσουμε τα λάθη μας και να μετανοήσουμε».

Είχε συντονιστές τον Πρόεδρο επί τιμή του CEMES, και Διευθυντή του διορθοδόξου μεταπτυσιακού προγράμματος «Ορθόδοξη Οικουμενική Θεολογία» (MOET) του Διεθνούς Πανεπιστημίου Ελλάδος (IHU), Ομότ, Καθ. Πέτρο Βασιλειάδη, ο οποίος εκπροσωπούσε και τον ασθενούντα καθ. του Πανεπιστημίου Valparaiso των ΗΠΑ και προγραμματισμένο διδάσκοντα εξ αποστάσεως του MOET, διάκονο π. Ν. Denysenko, και άρχισε με έναν εκ των ιδρυτικών μελών του Κέντρου.

Ο Ομότ. Καθ. Μιλτιάδης Κωνσταντίνου, πρώην Κοσμήτορας της Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, επικεντρώθηκε στην ανάγκη χρήσεων μεταφρασμένων των βιβλικών αναγνωσμάτων στην Ορθόδοξη Λειτουργία, ειδικά κατά τη διάρκεια αυτής της ειδικής περιόδου της αναγκαστικής απομόνωσης, αλλά και μετά το τέλος της. Παρουσίασε, μάλιστα, και τα λειτουργικά βοηθήματα που εκδόθηκαν από την Ελληνική Βιβλική Εταιρεία, σε συνεργασία με την Εκκλησία της Ελλάδας.

Δεύτερος ομιλητής ήταν ο ίδιος ο καθ. Πέτρος Βασιλειάδης. Έχοντας συνειδητοποιήσει τα σοβαρά προβλήματα που είχαν ανακύψει για την Ορθόδοξη αυτοσυνειδησία μετά τα προκαταρκτικά μέτρα που επιβλήθηκαν σχετικά με τον πυρήνα της ταυτότητας της Εκκλησίας, την Θεία Ευχαριστία, έκρινε επιβεβλημένο να παρουσιάσει σύντομα τα επιστημονικά πορίσματα της βιβλικής επιστήμης για τα Ευχαριστιακά δεδομένα της Κ.Δ. και την βαθύτερη θεολογική σημασία της Ευχαριστίας. Κατέληξε στο συμπέρασμα, ότι το σημείο εκκίνησης για τον προσδιορισμό της βαθύτερης έννοιας της Ευχαριστίας, είναι η διδασκαλία του Ιησού για τη Βασιλεία του Θεού και υπογράμμισε τον εσχατολογικό και διαθηκικό χαρακτήρα των πρώτων κοινών Ευχαριστιακών δείπνων. Σε ό,τι αφορά την αυθεντική κατανόηση της χριστιανικής μυστηριακής θεολογίας, υπενθύμισε ότι στη Βίβλο «μυστήριο» είναι το κρυφό σχέδιο του Θεού για τη σωτηρία του κόσμου. Η Εκκλησία, κατ' επέκταση, θεωρείται «μυστήριο», ως ο τόπος που ενεργείται το σχέδιο αυτό της σωτηρίας του Θεού. Και μόνο αργότερα η Θεία Ευχαριστία χαρακτηρίστηκε ως

«μυστήριο», το κατ' εξοχήν μυστήριο. Μέχρι τον 4ο μ.Χ. αι., ο όρος «μυστήριον» και τα παράγωγά του δεν συνδέονταν καθόλου με αυτό που αργότερα ονομάστηκαν μυστήρια.

Τρίτος ομιλητής ήταν ο επίσης βιβλικός, Δημήτριος Πασσάκος, Καθηγητής της Ανώτατης Εκκλησιαστικής Ακαδημίας Αθηνών, ο οποίος χρησιμοποιώντας μια κοινωνιολογική ανάλυση των επιστολών του Απ. Παύλου παρουσίασε την θεολογική ερμηνεία της Ευχαριστίας. Στις Επιστολές του ο Απ. Παύλος, κάνοντας την ανακήρυξη του θανάτου του Κυρίου ως τόπο της ευχαριστιακής σύναξης, κατανοούσε το κατ' εξοχήν μυστήριο της Εκκλησίας ως το αντίθετο μιας «λειτουργικής απόδρασης» από τα καθημερινά κοινωνικά προβλήματα. Δεν συνέδεσε απλώς την Ευχαριστιακή λατρεία με το εσχατολογικό γεγονός του θανάτου του Ιησού, αλλά με την ανακήρυξη αυτού του θανάτου, συνδέοντας αναπόσπαστα την Ευχαριστία με την εσχατολογία και την ιεραποστολή.

Επόμενος ομιλητής ήταν ο Ομότ. Καθ. της Λειτουργικής Θεολογίας στην Θεολογική Σχολή του Αγίου Βλαδιμήρου των ΗΠΑ, Paul Meyendorff. Χρησιμοποιώντας τα βιβλικά και τα λειτουργικά δεδομένα, έκανε έκκληση για επείγουσα ανακάλυψη εκ νέου της ιερωσύνης όλων των πιστών, όχι μόνο κατά τη διάρκεια της σημερινής πανδημίας, αλλά και στη συνολική εκκλησιαστική ζωή. Υπενθύμισε πόσο σημαντική για την αποστολή της Εκκλησίας είναι η ευθύνη ολόκληρου του «βασιλείου ιερατεύματος», όχι μόνο των κληρικών, κάτι που βασίζεται σε μια βαπτιστική θεολογία, που πρέπει να συμπληρώνει την Ευχαριστιακή εκκλησιολογία μας.

Πέμπτος ομιλητής ήταν ο διαχειριστής της ημι-επίσημης ιστοσελίδας του Οικουμενικού Πατριαρχείου, θεολόγος και μουσικός ερευνητής Παναγιώτης Ανδριόπουλος, ο οποίος παρουσίασε την έρευνά του σχετικά με την πληθώρα ύμνων και προσευχών που συντάχθηκαν κατά - και για - την παρούσα πανδημική κρίση.

Η πρώτη συνεδρία τελείωσε με την παρουσίαση του πρώην Αντιπροέδρου της Ελληνικής Κυβερνήσεως και καθηγητή του Συνταγματικού Δικαίου στο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Ευάγγελου Βενιζέλου σχετικά με τα «Συνταγματικά μέτρα στις δημοκρατικές κοινωνίες και την Εκκλησία σε περίοδο πανδημίας». Θρησκευτική ελευθερία. Τόνισε, ότι «δεν υπάρχουν διώκτες της πίστης στην Ελλάδα και τα υπόλοιπα μέλη της ΕΕ». Η εκκλησία, όπως εκφράζεται από τις συνοδικές αποφάσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου, της Εκκλησίας της Ελλάδας, και της Εκκλησίας της Κρήτης, συνειδητοποίησε ότι «η πανδημία δεν απειλεί την πίστη αλλά τους πιστούς». Οι αποκαλούμενες ηρωικές δηλώσεις κάποιων που δεν φοβούνται τον ιό και επιθυμούν να λάβουν μέρος στις εκκλησιαστικές συνάξεις παρά τις νομοθετικές απαγορεύσεις στην ελευθερία κινήσεων είναι βαθιά ανεύθυνες και εγωιστικές. αλληλεγγύη και η αγάπη είναι η βάση της κοινωνίας, αλλά και της εκκλησιαστικής κοινωνίας (communion)».

2. Ιστορική Προσέγγιση

Η δεύτερη συνεδρία ήταν αφιερωμένη στην ιστορική διάσταση των πανδημικών κρίσεων και τη διαχρονική ανταπόκριση της Εκκλησίας στις διάφορες προκλήσεις που συνδέονται με αυτές.

Τον συντονισμό της συνεδρίας είχαν το μέλος του CEMES Νίκος Κουρεμένος, ερευνητικός εταίρος στην Foundation for Religious Studies (Fscire) της Μπολόνια, και ο καθηγητής Ορθόδοξων Χριστιανικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο του Fordham, George Demacopoulos.

Πρώτος έλαβε το λόγο ο κ. Γιώργος Ντόκος, θεολόγος και μεταπτυχιακός φοιτητής της Εκκλησιαστικής Ιστορίας στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, ο οποίος αναφέρθηκε στη λεγόμενη «Πανδημία του Ιουστινιανού» και τις θρησκευτικές και πολιτισμικές της επιδράσεις. Ο εισηγητής εστίασε στην κριτική αρκετών ιστορικών και χρονογράφων της εποχής να αποδεχτούν την διαδεδομένη αντίληψη ότι αιτία της πανδημικής ασθένειας ήταν η οργή του Θεού για τις αμαρτίες των ανθρώπων. Ταυτόχρονα παρουσίασε

παραδείγματα που φανερώνουν την επίδραση της ιατρικής ορολογίας σε θεολογικές πραγματείες και την υμνογραφία της εποχής. Ιδιαίτερο βάρος δόθηκε επίσης στην επίδραση που άσκησαν οι πανδημικές νόσοι στο πεδίο της θείας λατρείας και της λαϊκής ευσέβειας με την διάδοση της τιμής των ιατρών αγίων, των ιερών λειψάνων και διαφόρων ειδών φυλακτών, την ανάπτυξη των συλλογών θαυμάτων ως ιδιαίτερο φιλολογικό είδος κ.α. Οι οδυνηρές επιπτώσεις, ωστόσο, της πανδημίας με την εξαφάνιση μεγάλου αριθμού πληθυσμού επέφερε την αποδυνάμωση της αυτοκρατορίας και διευκόλυνε την εξάπλωση του Ισλάμ.

Στο σημείο αυτό έκανε μια μικρή παρέμβαση ο εκ των συντονιστών της συνεδρίας καθηγητής George Demacopoulos, ο οποίος αναφέρθηκε στην προσωπικότητα του πάπα Γρηγορίου του Διαλόγου. Ο συγκεκριμένος πάπας ανήλθε στον παπικό θρόνο όταν ο προκάτοχός του, Πελάγιος ο Β΄ υπέκυψε από την επιδημία της πανώλης που μάστιζε την Ρώμη κατά το έτος 590. Μια από τις πρώτες ενέργειες που έκανε ο νεοεκλεγείς ποντίφικας ήταν η διοργάνωση μια μεγάλης λιτανείας στους δρόμους της πόλης που ολοκληρώθηκε στη Βασιλική της Santa Maria Maggiore, που αφιερώθηκε της προστασία της πόλης από την Θεοτόκο Μαρία. Επρόκειτο για μια καινοτόμο ενέργεια, που ο Γρηγόριος πιθανόν εμπνεύστηκε από την Κωνσταντινούπολη, όπου υπηρετούσε ως παπικός αποκρισάριος, καθώς μέχρι εκείνη της περίοδο η προστασία της Ρώμης στην τοπική εκκλησιαστική συνείδηση ήταν συνδεδεμένη με τον Απόστολο Πέτρο.

Ακολουθώντας, ο Θεοδόσης Κυριακίδης, θεολόγος, Δρ. Νεότερης Ιστορίας και ερευνητής στην Έδρα Ποντιακών Σπουδών του ΑΠΘ, αναφέρθηκε στις ιστορικές μαρτυρίες και τους καταγεγραμμένους τρόπους αντιμετώπισης επιδημιών στον Πόντο από τον ύστερο μεσαίωνα μέχρι και τα τέλη του 19ου αι. Ιδιαίτερη μνεία έγινε στην απομάκρυνση των ανθρώπων από τα αστικά κέντρα και τον ρόλο των ιστορικών Μονών του Πόντου στη φροντίδα και συντήρηση παρεπιδημιών πληθυσμών. Σε ότι αφορά τις λατρευτικές συνάξεις, οι πηγές δεν φαίνεται να μαρτυρούν ξεκάθαρα την πρακτική της Αναστολής, τουλάχιστον την Ορθόδοξη Εκκλησία, σε αντίθεση με ότι συνέβη με τις Ρωμαιοκαθολικές και Προτεσταντικές Ιεραποστολές που δραστηριοποιούνταν στην περιοχή. Παράλληλα, ωστόσο, με τις επιδημίες εξαπλωνόταν και η θρησκευτική τιμή συγκεκριμένων αγίων, όπως του Αγ. Χαραλάμπους, καθώς και ιερών λειψάνων και εικόνων, στις οποίες η πανώλη προσωποποιείται με τη μορφή μαύρου δαίμονα.

Ο επόμενος που πήρε το λόγο ήταν ο καθηγητής της Βαλκανικής και Ύστερης Οθωμανικής Ιστορίας στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Δημήτρης Σταματόπουλος. Ξεκινώντας με το κλείσιμο των εκκλησιών από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Διονύσιο Ε΄ κατά το 1890 στο πλαίσιο της αμφισβήτησης των προνομίων του Πατριαρχείου στην Ύστερη Οθωμανική Αυτοκρατορία, ο ομιλητής αναφέρθηκε στο ευρύτερο ζήτημα της σχέσης της Εκκλησίας με την εκκοσμίκευση και κατά συνέπεια με το σύγχρονο κράτος. Το ερώτημα που σχετίζεται άμεσα με το παραπάνω ζήτημα έχει να κάνει με ποιο από τα δύο θεσμικά όργανα, το κράτος ή την εκκλησία, μπορεί να εγγυηθεί την οντολογική ασφάλεια των πολιτών. Ήδη από τον πρώιμο εκσυγχρονισμό, έχουν προκύψει δύο διαφορετικοί τύποι εκκοσμίκευσης: (α) το μοντέλο της πλήρους υποταγής της Εκκλησίας στο Κράτος σύμφωνα με τον Thomas Hobbes, και (β) το μοντέλο της εξόδου της Εκκλησίας από το Κράτος και την ένταξή της στην Κοινωνία των Πολιτών σύμφωνα με τον John Locke. Σύμφωνα με την τελευταία άποψη, το κράτος έχει υποχρέωση να περιορίζει την Εκκλησία όταν η τελευταία αμφισβητεί τα πολιτικά δικαιώματα. Το σύγχρονο κράτος έχει το δικαίωμα να ασκεί και να καθορίζει την πολιτική υγείας του και την υποχρέωση να διασφαλίζει το μέγιστο προσδόκιμο ζωής των πολιτών του και, κατά συνέπεια, την ευθύνη να σταματήσει κάθε δραστηριότητα που θέτει σε κίνδυνο την οντολογική τους ασφάλεια.

Τέλος, ο Γενικός Γραμματέας του CEMES, Νίκος Κοσμίδης, αναφέρθηκε για πρώτη φορά στην πανδημία του 1348-1353 και τις καταστροφικές συνέπειες για την Ευρώπη με ιδιαίτερη έμφαση στα θρησκευτικά φαινόμενα που εμφανίστηκαν εκείνη την εποχή, όπως

αυτά του μεσσιανισμού, της θρησκευτικής αγωνίας περί τέλους του κόσμου, *choreomani* κλπ. Ένα τυπικό παράδειγμα είναι οι ομάδες περιπλανώμενων σημαιοφόρων και ο αντίκτυπος που άσκησαν στην ύστερη μεσαιωνική κοινωνία. Στο δεύτερο μέρος της εισήγησής του, ο κ. Κοσμίδης αναφέρθηκε στις επιπτώσεις της νεωτερικότητας και του ορθολογισμού περί του θανάτου και στη πραγματικότητα της επιδημίας κατά τον 19ο αιώνα, όπως η φαινομενική παρακμή της θρησκευτικής και μεταφυσικής διάστασης και η αποδοχή του θανάτου ως φυσικού τέλους και το πένθος ως κοινωνικής υποχρέωσης. Ιδιαίτερη μνεία έγινε για το φαινόμενο της μεταθανάτιας φωτογραφίας, που εμφανίστηκε το δεύτερο μισό του 19ου αιώνα, με το οποίο οι άνθρωποι προσπάθησαν να κρατήσουν τη μνήμη των αγαπημένων τους αποτυπωμένη και έτσι να ανακουφίσουν τον πόνο της απώλειας.

3. Θεολογική και Εκκλησιολογική Προσέγγιση

Η συνεδρία της Τετάρτης (8.4.20) ήταν αφιερωμένη στις θεολογικές και εκκλησιολογικές προοπτικές και ερωτήματα που εγείρονται από την τρέχουσα πανδημία του COVID-19, αλλά και στον τρόπο που η εκκλησιαστική σκέψη και πρακτική γενικά καθώς και μια περίοδο πανδημίας.

Την συνεδρία συντόνισαν ο Πρόεδρος του CEMES, Δρ. Πέτρος Παναγιωτόπουλος, Επίκ. Καθ. της Θεολογικής Σχολής του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, και ο π. Cyril Honouun, Επίκ. Καθ. στο Πανεπιστήμιο Loyola Marymount του Λος Άντζελες. Όλες οι εισηγήσεις σε αυτήν τη συνεδρία έγιναν στην αγγλική.

Πρώτος εισηγητής ήταν ο π. Georgy Kochetkov, πρώην πρύτανης του Χριστιανικού Ορθόδοξου Ινστιτούτου του Αγίου Φιλαρέτου της Μόσχας και πνευματικός πατέρας της Αδελφότητας της Μεταμόρφωσης της Ρωσίας. Ανέπτυξε το θέμα «Κατάσταση έκτακτης ανάγκης στην εκκλησία του Χριστού ή: Εορτή σε περίοδο πανδημίας;» και αναφέρθηκε στην ανάγκη επέκτασης των εκκλησιαστικών ορίων σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, όπως η παρούσα. «Όταν διακυβεύονται ανθρώπινες ζωές, το κόστος είναι εξαιρετικά υψηλό και τα κανονικά όρια της εκκλησίας επεκτείνονται», τόνισε. Τόσο ο ίδιος όσο και η κα Zoya Dashevskaya, Αναπλ. Κοσμήτωρ της Θεολογικής Σχολής στο Χριστιανικό Ορθόδοξο Ινστιτούτο του Αγίου Φιλαρέτου και υποψήφια Δρ. στο Τμήμα Ιστορίας της Εκκλησίας της Σχολής Ιστορίας του Κρατικού Πανεπιστημίου της Μόσχας, επεσήμαναν τον επείγοντα χαρακτήρα της επανεξέτασης των τρεχουσών λειτουργικών πρακτικών η Εκκλησία μας. «Υπήρξαν περιστάσεις κατά τις οποίες λαϊκοί, άντρες και οι γυναίκες, μπορούσαν να μεταλάβουν μόνοι τους τα δώρα... Είναι εξαιρετικά επίκαιρο να θυμηθούμε τις γυναίκες πρεσβυτέρισσες και διακόνισσες των αρχαίων χρόνων σε αυτό το πλαίσιο. Γυναίκες μπορούν επίσης να διακονούν στην εκκλησία, βοηθώντας στην τέλεση των μυστηρίων».

Επόμενος εισηγητής ήταν ο π. Stel Muksuris, Καθηγητής Λειτουργικής Θεολογίας και Γλωσσών και Διευθυντή στο Τμήμα Λειτουργίας στο Βυζαντινό Καθολικό Σεμινάριο, στο Πίτσμπουργκ της Πενσυλβάνιας, ο οποίος μίλησε με θέμα «Πίσω στο Μέλλον ή Μπροστά στο Παρελθόν; Τα θετικά αποτελέσματα του Covid-19 στη λειτουργική και πνευματική αναγέννηση». Αναφερόμενος στον Αρχιεπίσκοπο Ελπιδόφορο, πρότεινε να συμπληρώσουμε τη συμβατική μας αντίληψη για την Θεία Κοινωνία με μια αναζωογονητική νέα προοπτική κοινωνίας με τους αδελφούς μας. Η ανάγκη δωρεάς αίματος, η φροντίδα των ηλικιωμένων και η εξασφάλιση της υλικής ευημερίας και της ασφάλειας αναπήρων, η οποία είναι η *οριζόντια* πλευρά της προσέγγισης της Εκκλησίας, συμπληρώνει την *κάθετη* κοινωνία με τον Θεό. Τόνισε, επίσης, τη σημασία της ανακάλυψης θετικών πτυχών στην τρέχουσα κατάσταση και της ενεργοποίησης ολόκληρου του εκκλησιαστικού σώματος, ειδικά των γυναικών, οι οποίες έχουν τραγικά περιθωριοποιηθεί, για να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες που προκύπτουν. Το μέλλον χρειάζεται «μια πιο

ζωντανή Εκκλησία έτοιμη να αναστηθεί και να ανακτήσει τη νόμιμη θέση της ως θεανθρώπινη δύναμη μετασχηματισμού καρδιών και κοινοτήτων», τόνισε.

Τρίτος εισηγητής ήταν ο π. Παύλος Κουμαριανός, Διδάκτωρ Θεολογίας και Διδάσκων στο Δημοτικό Πανεπιστήμιο Αθηνών, ο οποίος ανέλυσε την έννοια του θανάτου στην Ορθόδοξη παράδοση, αναφέροντας εκτενώς τον Άγιο Μάξιμο τον Ομολογητή.

Τελευταίος κύριος εισηγητής ανεμένετο να είναι ο π. John-Panteleimon Manoussakis, Αναπλ. Καθ. Φιλοσοφίας στη Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού, Μασαχουσέτης (ΗΠΑ). Δεν μπόρεσε τελικά να συμμετάσχει στη συνεδρία, αλλά έστειλε το κείμενο της παρουσιάσής του, που ηλεκτρονικά διανεμήθηκε στους συμμετέχοντες. Παρουσιάστηκε, όμως, συνοπτικά στα ελληνικά από τον Πρόεδρο επί τιμή του CEMES, Ομότ. Καθ. Πέτρο Βασιλειάδη, ο οποίος υπογράμμισε τον τρόπο με τον οποίο ο π. Παντελεήμων χρησιμοποίησε αφηγήματα και συγγραφείς από την αρχαία ελληνική γραμματεία (Οιδιπόδειο σύμπλεγμα, Θουκυδίδη, Πλάτωνα κλπ.) και σύγχρονους φιλοσόφους και λογοτέχνες, που ασχολήθηκαν με την πανώλη ή την σημασιολογία της Ευχαριστίας (Α. Camus, Derridas κλπ.). Συγκρίνοντας την τυχαία σύμπτωση της επιβληθείσας καραντίνας (που αναφέρεται στις 40 ημέρες, στα ιταλικά) με τη χριστιανική περίοδο της Τεσσαρακοστής (επίσης 40 ημερών), και να βγάλει συμπεράσματα σχετικά με την τρέχουσα κατάσταση έκτακτης ανάγκης και τον πνευματικό τρόπο που θα πρέπει να την υπομείνουμε.

Η συνεδρία τελείωσε με μια περιεκτική και ενδιαφέρουσα σύντομη παρέμβαση από τον συντονιστή, π. Cyril Honohan, ο οποίος αναφέρθηκε στη συζήτηση για την Ευχαριστία, όπως αυτή διεξήχθη κατά την περίοδο αυτής της πανδημίας του κοροναϊού από εκείνους που υποστηρίζουν ότι η Ευχαριστία σκοτώνει τον ιό, και όσους δεν πιστεύουν κάτι τέτοιο θεωρώντας την ως Ορθόδοξο επιφαινόμενο του «Πολιτιστικού Πολέμου». Έκρινε ότι δεν είναι χρήσιμο να συνεχίσουμε με αυτό το είδος κουλτούρας πολέμου, σε μια εποχή που ο ιός, ανεξάρτητα από το τι πιστεύουμε γι' αυτόν ... θα συνεχίσει να παίρνει ζωές και από τις δύο πλευρές. Έως ότου μια Οικουμενική Σύνοδος (και εδώ ανέφερε την Αγία και Μεγάλη ως μοντέλο για περιοδικές Πανορθόδοξες συνάξεις/συνόδους) αποφασίσει ποια πλευρά είναι σωστή, κάθε άποψη είναι θεολογούμενο, θεολογική άποψη, όχι δόγμα.

4. Η Οικουμενική και Διαθρησκειακή Προοπτική

Την τέταρτη ημέρα του διαδικτυακού σεμιναρίου με θέμα «Θρησκευτικές κοινότητες και Εκκλησία σε περιόδους πανδημίας», οι εισηγητές εξέτασαν το θέμα από οικουμενική /διαθρησκειακή προοπτική.

Πρώτος μίλησε ο π. Ιωάννης Χρυσανγής, Αρχιδιάκονος του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ξεκινώντας τον προβληματισμό του με το πώς η πανδημία έχει επηρεάσει τον τρόπο που μιλάμε στον κόσμο και τον τρόπο με τον οποίο απαντάμε στον κόσμο. Προσδιόρισε την παγκόσμια κατάσταση ως κρίση (crisis), ένα σημαντικό όρο που ουσιαστικά σημαίνει απόφαση κρίσεως (judgement). Παρατήρησε ότι ήρθε η ώρα να αναθεωρήσουμε τις προτεραιότητές μας και να αναρωτηθούμε τι πραγματικά συμβαίνει (ειδικά οι ηγέτες του πολιτικού, θρησκευτικού χώρου). Αυτή η κρίση για τον π. Ιωάννη είναι μια ευκαιρία να προχωρήσουμε πέρα από τα στενά μας όρια, να βγούμε έξω από τη ζώνη ευκολίας μας. Είναι καιρός να αρχίσουμε να ακούμε τους άλλους, τους ειδικούς σε κάθε τομέα. Και έκλεισε την εμπνευσμένη παρέμβασή του συνδέοντας αυτήν την κρίση με την πρόκληση της οικολογικής κρίσης.

Ο π. Emmanuel Clapsis, από τη Θεολογική Σχολή του Τιμίου Σταυρού της Βοστώνης, ξεκίνησε αρχικά με μια γενική αναφορά στο ζήτημα και στη συνέχεια το έθεσε στα πλαίσια μιας διαθρησκειακής προοπτικής. Αναγνώρισε ότι η κρίση του Covid-19 παρέχει μια σημαντική ευκαιρία στην ανθρωπότητα να εκτιμήσει την ανάγκη ανθρώπινης αλληλεγγύης και επανεξέτασης για να διορθώσει πολλές από τις κοινωνικές, πολιτιστικές, πολιτικές και οικονομικές της πρακτικές. Ωστόσο, ο ιός αποκάλυψε και την εύθραυστη κατάσταση του

παρόντος κόσμου. Αναφέρθηκε επίσης στο πώς το ΠΣΕ παρότρυνε τους ανθρώπους και τις εκκλησίες να δώσουν άμεση προτεραιότητα και να κάνουν ό, τι μπορούν για να προστατέψουν τη ζωή, υπογραμμίζοντας την ενότητα και την αλληλεξάρτηση της ανθρωπότητας. Τέλος, υπογράμμισε την ανάγκη αλληλεγγύης και φροντίδας μέσω της πίστης.

Ο Δρ. Paul Ladouceur, Καθηγητής της Σχολής Ορθόδοξου Θεολογίας στο Trinity College του Πανεπιστημίου του Τορόντο (Καναδά), ανέλυσε τις οικουμενικές και διαθρησκευτικές πρωτοβουλίες στον Καναδά, που αναλήφθηκαν κατά την πανδημία του Covid-19. Παρουσίασε πέντε δραστηριότητες που απευθύνονται σε Εκκλησίες και πολιτικούς ηγέτες: α) τη δήλωση του Προέδρου του Καναδικού Συμβουλίου Εκκλησιών β) την κοινή επιστολή προς τον πρωθυπουργό του Καναδά, Justin Trudeau γ) την κοινή δήλωση του ΠΣΕ και διαφόρων Περιφερειακών Οικουμενικών Οργανισμών δ) ένα διαθρησκευτικό μήνυμα προς τους Καναδούς από θρησκευτικούς ηγέτες στον Καναδά ως απάντηση στο Covid-19, υπογεγραμμένο από 95 θρησκευτικούς ηγέτες με τίτλο «Ελπίδα, Ευγνωμοσύνη και Αλληλεγγύη» και ε) την επιστολή προς τον πρωθυπουργό. Περιέγραψε επίσης ένα πρόγραμμα κοινής διαδικτυακής οικουμενικής υπηρεσίας, σημειώνοντας την πολυπλοκότητα της οργάνωσης ενός τέτοιου εγχειρήματος σε σύντομο χρονικό διάστημα, όπως οι διαφορετικές ημερομηνίες για το Πάσχα στα διαφορετικά ημερολόγια.

Επόμενη ομιλήτρια ήταν η Δρ. Βασιλική Σταθοκώστα, Αναπλ. Καθ. Ορθόδοξης Θεολογίας και Οικουμενικής κίνησης στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, η οποία παρουσίασε μια οικουμενική προσέγγιση για την πανδημία. Τόνισε ότι η Εκκλησία υπάρχει ως σώμα Χριστού, μια πραγματικότητα που η περιγραφή του Απ. Παύλου μας βοηθά να κατανοήσουμε. Έτσι, θεωρεί πως για την Εκκλησία είναι απολύτως απαραίτητο να υπάρχει η συγκέντρωση των πιστών, συγκεκριμένα των μελών της «επί το αυτό», καθώς και η λατρεία της Θείας Ευχαριστίας. Όσο η πίστη στον Τριαδικό Θεό, σύμφωνα με τις Γραφές, είναι η κοινή πίστη όλων των ιστορικών Εκκλησιών που συμμετέχουν στην λεγόμενη οικουμενική κίνηση, ο COVID-19 φαίνεται να μας επηρεάζει εξίσου όλους. Είναι απειλή για τις εκκλησιαστικές μας κοινότητες και για την ανάγκη μας να λατρεύουμε τον Σωτήρα μας. Η κ. Σταθοκώστα εξέτασε τον τρόπο με τον οποίο οι ιστορικές Εκκλησίες αντέδρασαν στους θρησκευτικούς περιορισμούς που επέβαλαν οι Κυβερνήσεις λόγω της πανδημίας COVID-19, και αναφέρθηκε σε αρκετά νέα ζητήματα και προκλήσεις που προέκυψαν και εμπλουτίζουν την οικουμενική μας αναζήτηση και την εκκλησιολογική μας ατζέντα.

Ο Δρ. Σωτήριος Μπούκης, πάστορας της Ευαγγελικής Εκκλησίας της Ελλάδας και μέλος της Επιτροπής «Πίστη & Τάξη» του ΠΣΕ, μίλησε σχετικά με τη μετατροπή της εκκλησίας σε διαδικτυακή «σύναξη» ως αποτέλεσμα του κλεισίματος των εκκλησιών. Η εισήγησή του αντικατόπτρισε τις εκκλησιολογικές, ποιμαντικές και λειτουργικές προκλήσεις και ευκαιρίες που αναδύονται από αυτήν τη νέα πραγματικότητα, εστιάζοντας στο παράδειγμα της Ευαγγελικής Εκκλησίας της Ελλάδας, ως μελέτη περίπτωσης (case study). Αναφέρθηκε επίσης στην Ευχαριστία, παρατηρώντας ότι, ενώ συνήθως ο οικουμενικός διάλογος επικεντρώνεται στην πραγματική παρουσία του Χριστού στην Ευχαριστία, τώρα καλείται να επικεντρωθεί στην πραγματική απουσία των πιστών. Τέλος, έκανε αναφορά και στις επιπτώσεις του δόγματος της ιεροσύνης όλων των πιστών, υπογραμμίζοντας ότι αυτή η πανδημία είναι μια μοναδική ευκαιρία να καλλιεργηθεί η ιδέα ότι ο κάθε πιστός είναι ένας εκπρόσωπος του Χριστού στον κόσμο.

Ο Δρ. Christoph Stückelberger, ιδρυτής του Globethics.net στη Γενεύη, υπογράμμισε τη σημασία της δεοντολογίας (ethics) που απαιτείται στην τρέχουσα κοροναϊκή κρίση. Συνέδεσε την πανδημία με μια νέα κρίση χρέους που αναφύεται στον ορίζοντα. Στη συνέχεια αναφέρθηκε στο ζήτημα της αλληλεγγύης και πώς η πανδημία μας βοήθησε να ανακαλύψουμε εκ νέου αρετές, καθώς και την άσκηση αυτοπειθαρχίας και σεμνότητας. Ανέφερε τις θεωρίες συνωμοσίας που εμφανίστηκαν γρήγορα για την πανδημία, κάνοντας

αναφορά στον ρόλο της δεοντολογίας των μέσων ενημέρωσης. Είπε επίσης ότι ερμηνεύουμε την πανδημία μέσα από τα γυαλιά μιας συγκεκριμένης κοσμοθεωρίας. Και κατέληξε συνδέοντας αυτήν την κρίση υγείας με την κλιματική αλλαγή, λέγοντας ότι η πανδημία δείχνει ότι έχουμε πολύ περισσότερες οικονομικές επιλογές από ό, τι φανταζόμασταν προηγουμένως.

Η τέταρτη συνεδρία ολοκληρώθηκε με έναν διαθρησκευτικό στοχασμό από τον συντονιστή Δρ. Νικόλαο Δημητριάδη, ταμία του CEMES και αναπλ. καθ. Θρησκευολογίας στο Αμερικανικό Κολλέγιο Θεσσαλονίκης. Το επιχείρημά του ήταν, ότι οι χριστιανοί καλούνται να συμμετάσχουν ενεργά σε αυτήν την παγκόσμια πανδημία αναγνωρίζοντας τώρα τους άλλους, αυτούς που δεν έχουν τις ίδιες θρησκευτικές πεποιθήσεις, ως εταίρους στο διάλογο σε αυτήν την αποστολή του Θεού, προσφέροντας ανιδιοτελώς το όραμα μιας παγκόσμιας κοινωνίας αγάπης, ξεπερνώντας τον εγωκεντρισμό και άλλα παρόμοια όρια που σχετίζονται με τον εαυτό μας. «Ο διαθρησκευτικός διάλογος», παρατήρησε, «ανθεί όταν γίνεται μια ζώσα πραγματικότητα στην καθημερινή ζωή». Πρότεινε επίσης ότι θα μπορούσαμε πολύ εύκολα να συγκρίνουμε την πανδημία με την περιβαλλοντική κρίση. Οι διαθρησκευτικές σκέψεις του παρουσιάστηκαν μαζί με εκείνες των φοιτητών του και συγκεκριμένα για τον τρόπο με τον οποίο οι τρεις μεγάλες μονοθεϊστικές θρησκείες ανταποκρίνονται ή θα έπρεπε να ανταποκρίνονται στο COVID -19.

5. Η Ιεραποστολική και Ποιμαντική Προοπτική

Η τελευταία συνεδρία του σεμιναρίου επικεντρώθηκε στις ιεραποστολικές και ποιμαντικές πτυχές της πανδημικής κρίσης.

Ο σχολάζων επίσκοπος της Οττάβας (Καναδά) της OCA και ηγούμενος της Ιεράς Μονής των Αγίων Πάντων, Vladika Lazar Puhalo, αναφέρθηκε στην ανάγκη ενεργοποίησης εκ νέου του λαϊκού στοιχείου, ως του «βασιλείου ιερατεύματος», σε όλη την λειτουργική και, πολύ περισσότερο, την ποιμαντική ζωή της Εκκλησίας. Η λειτουργία, είπε, δεν είναι μια τελετή, μια «χορογραφία», αλλά ο βωμός μέσω του οποίου όλοι οι άνθρωποι του Θεού μπαίνουν στον παράδεισο.

Ο Brandon Gallaher, καθ. Συστηματικής και Συγκριτικής Θεολογίας στο Πανεπιστήμιο του Έξετερ (HB), μίλησε με θέμα: «Κορώνα ως Αποκάλυψη της Ορθοδοξίας: Κρίση και Ελπίδα την Εποχή του COVID-19». Υποστήριξε ότι ο COVID-19 έχει απογυμνώσει τους καθιερωμένους Ορθόδοξους θεσμούς, ηγέτες και θεολογίες (π.χ. Ευχαριστιακή εκκλησιολογία). Όμως, κάθε αποκάλυψη περιλαμβάνει επίσης και ελπίδα (Αποκ. 21:4) και πρότεινε να χρησιμοποιήσουμε την παρούσα κρίση ως ένα θεόσδοτο σημείο για να αναδημιουργήσουμε έννοιες, της κοινότητας, της προσέγγισης, της αγιότητας, της ιερότητας, να ενδυναμώσουμε τον ιερό λαό και να αναγκάσουμε τελικά τους Ορθόδοξους να συμβιβαστούν με κοινωνικά ζητήματα που είχαν από καιρό αγνοήσει, αναφέροντας το πρόσφατα δημοσιευμένο κείμενο «Για τη ζωή του κόσμου. Το κοινωνικό ήθος της Ορθόδοξης Εκκλησίας», υπό τις ευλογίες του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ως απόδειξη της ανησυχίας για την κοινωνική μαρτυρία της Εκκλησίας, μιας μαρτυρίας ελπίδας, αισιοδοξίας και όχι απελπισίας. Καλούμαστε να είμαστε δημιουργικοί ως Εκκλησία και να την αφήσουμε να μας μεταμορφώσει. Να γίνει η Ορθόδοξη Εκκλησία την εποχή της ύστερης νεωτερικότητας, να σώζει την κτιστή δημιουργία, να μιλάει τα λόγια του Χριστού στον κόσμο όπως είναι τώρα. «Δεν πρέπει να επιστρέψουμε στην κανονικότητα, γιατί η κανονικότητα ήταν το πρόβλημα», υπογράμμισε. Με άλλα λόγια, έκανε λόγο για την ανάγκη η Ορθοδοξία να είναι ανοιχτή στις προκλήσεις του κόσμου, χωρίς απολογητική διάθεση.

Ο π. Christian Sonea, καθ. της Ιεραποστολικής στο Πανεπιστήμιο του Cluj (Ρουμανία), και εκ των συντονιστών αυτής της συνεδρίας, δήλωσε ότι σήμερα είναι απαραίτητη μια θεολογική ανάγνωση της ιστορίας, μαζί με μια συνάντηση με τον εκσυγχρονισμό, μια

αξιολόγηση του ανθρώπινου σώματος, μια γενικότερη συνειδητοποίηση του πλανήτη και κατανόηση της θνητότητάς μας, και απομάκρυνση από οποιαδήποτε μορφή φονταμενταλισμού και ιδεών σχετικά με «διωγμό» της χριστιανικής πίστης. Πώς κατανοούμε σήμερα την ευπάθεια και ποιες θα είναι οι συνέπειες για το σύστημα αξιών μας στη λεγόμενη μετα-κοροναϊκή εποχή; διερωτήθηκε. Η καταστροφή και η διάσωση του πλανήτη μας εξαρτώνται από εμάς. Και κατέληξε λέγοντας, ότι το κύριο μάθημα που πρέπει να μάθουν οι Εκκλησίες κι εμείς είναι αυτό της ταπείνωσης.

Η διδάσκουσα ως ΕΔΙΠ Ιεραποστολική στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, Δρ. Εύη Βουλγαράκη, υπογράμμισε ότι στην παρούσα κατάσταση των αβεβαιοτήτων λόγω της πανδημίας, υπάρχουν πολλά ερωτήματα σχετικά με την επόμενη μέρα. Υπάρχει όμως και η βεβαιότητα της Ανάστασης και η πραγματική παρουσία του Αναστημένου στο Ευχαριστιακό μας δείπνο. Αυτό οδηγεί στην προφητική ευθύνη όλων των χριστιανών να διατηρήσουν τη ζωή με την πλήρη της έννοια, να παρακαλέσουν τόσο την ελευθερία όσο και την αγάπη σε ένα δυστοπικό περιβάλλον και να μετατρέψουν τις ενορίες μας σε πραγματική εικόνα του Σώματος του Χριστού, όπου θα ευδοκιμεί ποικιλία χαρισμάτων, που θα ακτινοβολεί και στους ανθρώπους της ευρύτερης κοινότητάς μας, ειδικότερα στα πιο ευάλωτα μέλη της, εφαρμόζοντας έτσι τη *Λειτουργία μετά τη λειτουργία* και συνδέοντας την *μαρτυρία* με τη *διακονία* και την κοινωνική ευθύνη.

Ο θεολόγος Βασίλειος Ξυδιάς σημείωσε ότι η κρίση μας φέρνει μπροστά στην ανάγκη για επανευαγγελισμό «προς τα έξω», αλλά και «μέσα» στην Εκκλησία. Η λειτουργία είναι - και πρέπει να είναι - ένα μοντέλο «γιορτής» για τη σύγχρονη κοινωνία, ακόμη και σε συνθήκες πανδημίας, σημείωσε. Προσέφερε επίσης συγκεκριμένα παραδείγματα για το πώς οι Ορθόδοξοι θα μπορούσαν να ανταποκριθούν στη σημερινή κατάσταση της φυσικής απόστασης κατά την περίοδο της Μεγάλης Εβδομάδας και του Πάσχα, αλλά και μετά.

Η Μαρία Σερέτη, υποψήφια διδάκτωρ στη Θεολογική Σχολή του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, παρουσίασε τις Κοινές Δηλώσεις που δημοσιοποιήθηκαν από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Βαρθολομαίο και τον Πάπα Φραγκίσκο, τόσο κατά την τρέχουσα κρίση (κοινή προσευχή στις 25 Μαρτίου), όσο και για το οικολογικό ζήτημα, αλλά και για την κοινή μαρτυρία των δύο αδελφών Εκκλησιών. Τέλος,

Η Σόφια Καρεκλά, υποψήφια διδάκτωρ Δημοσιογραφίας και συνεργάτης του *Orthodoxia.info*, μίλησε για τις διαφορετικές τάσεις των ελληνικών εκκλησιαστικών και δημοσιογραφικών κύκλων σχετικά με τα περιοριστικά μέτρα που αποφάσισε η Κυβέρνηση κατά της εξάπλωσης της πανδημίας, τα οποία από ορισμένους εκλήφθηκαν ως πρόσκληση προσαρμογής, και από άλλους, αντίθετα, θεωρήθηκαν ως ευκαιρία «ομολογητικής» αντίστασης.

Ο τελευταίος ομιλητής, ο Δρ. Αθανάσιος Παπαθανασίου, διευθυντής του περιοδικού «Σύναξη», και επί του παρόντος διδάσκων στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο Ελλάδος και στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Αθηνών, δεν μπόρεσε να συμμετάσχει προσωπικά στο σεμινάριο, αλλά έστειλε τη συμβολή του για την τελική δημοσίευση των εργασιών του σεμιναρίου.

Την συνεδρία και την συζήτηση που ακολούθησε συντόνισε ο Δρ. Δημήτριος Κεραμιδάς, μέλος του Δ.Σ. του CEMES και λέκτορας στο Πανεπιστήμιο Angelicum της Ρώμης, ο οποίος άνοιξε τις εργασίες της με μια σύντομη εισαγωγική εισήγηση.

6. Καταληκτική συνεδρία αξιολόγησης

Το σεμινάριο αξιολογήθηκε κατά την 6η και τελευταία συνεδρία (Σάββατο, 11 Απριλίου) από τους συμμετέχοντες, οι οποίοι εξέφρασαν ομόφωνα την ευγνωμοσύνη τους για την μοναδική τους εμπειρία, ζήτησαν παρόμοιες εκδηλώσεις, ει δυνατόν κάθε μήνα και πρότειναν να αποσταλεί το περιεχόμενο του σεμιναρίου στις Εκκλησίες και την ευρύτερη κοινωνία με ένα τελικό ανακοινωθέν και μια ανοιχτή επιστολή.

